

УДК 94(436)“19”:061.2:02(477.83-25)Оссолінських

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ОССОЛІНСЬКИХ У ЛЬВОВІ: ПЕРЕДУМОВИ ЗАСНУВАННЯ

Ганна ГОШКО, Михайло КРІЛЬ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії Центральної та Східної Європи

У статті досліджені передумови заснування Національного інституту Оссолінських у Львові. Звернена увага на поширення просвітницьких і романтичних ідей у Галичині. Підкреслена роль книги в середовищі польських інтелектуалів, значення окремих бібліотечних збірок і колекцій, філантропія окремих осіб. Прослідкована реалізація ідеї Ю.Оссолінського про створення першої публічної бібліотеки у Львові.

Ключові слова: Просвітництво, Романтизм, Галичина, Львів, бібліотеки, книгарні, Національний інститут ім. Оссолінських, Юзеф Оссолінський.

Наприкінці XVIII ст. внаслідок першого поділу Польщі Галичина була втягнута в русло загальноавстрійських процесів. Відтоді на край поширилися реформи освіченого абсолютизму, що їх послідовно проводив віденський уряд і які позитивно вплинули на всі сторони життя суспільства. Монастирська секуляризація, усунення дискримінацій некатоліцьких конфесій, одержавлення шкіл, розширення мережі медичних закладів, відкрили широкий простір для дальшого розвитку культури та освіти в краї.

Львівське освічене середовище отримало можливість ширше ознайомитися з творами європейських філософів та літераторів XVIII ст. Вони поширювалися тут як мовою оригіналу, так і в перекладах. Зміст книжок, пропаговані в них ідеї загальнолюдських цінностей, цілеспрямовано впливали на читацькі зацікавлення. З другого боку, вони сприяли формуванню нового світогляду львів'ян, який ґрунтувався на засадах християнства, ідеалізму, просвітницького раціоналізму. Значний вплив мали також деякі морально-етичні фактори, як-от не відстати від інших народів, зберегти своє добре, історією ствержене ім'я. З кінця XVIII ст. просвітницькі, а згодом романтичні уявлення сприймалися у Галичині вже як важливий чинник у національно-визвольній боротьбі.

Згодом у місті почали функціонувати книгарні як науково-мистецькі і культурні установи, де влаштовували художні виставки, читали наукові та популярні лекції, давали приватні уроки тощо. Все це сприяло значним зрушенням у суспільно-культурному житті Львова. За таких умов у місті було утворено Національний інститут Оссолінських як науково-культурна установа.

Різних аспектів цього питання дослідники вже торкалися (А. Фішер, Ю. Косінський та ін.)¹. Проте питання передумов заснування установи висвітлено ними фрагментарно. Тому метою даної статті є узагальнення історіографічних

висновків і конкретизація фактичного матеріалу про передумови створення у Львові польської наукової установи, визначити роль Ю. Оссолінського як організатора першої публічної бібліотеки Львова.

Крах польської державності визначив нове ставлення освіченої громадськості до інтелектуальних цінностей, іншого змісту набув культ книги. Кожна аристократична родина мала свої книгозбірні. Зокрема, варшавська бібліотека Ю. А. Залузького, яка ще в середині XVIII ст. за кількістю зібраної у ній літератури дорівнювала трьом найбільшим бібліотекам Європи (Відня, Лондона і Мюнхена), після третього поділу Польщі (1795) опинилася в Петербурзі². Затратилася “Societas Jablonoviana”, створена новогрудським воєводою Ю. А. Яблоновським у Ляйпцізькому університеті в 1768 р. Більшість фондів цієї інституції, своєрідного наукового інституту, що досліджував історію Польщі і слов’янства, розграбували під час наполеонівських воєн, розкупили до своїх книгозбірень колекціонери. Аналогічна доля спіткала Радзивілівську книгозбірню в Несвежі під час першого поділу Польщі.

У польських реаліях романтизм виявився передовсім національним консолідуючим фактором. З цього приводу Ю. Оссолінський писав, що: “наука, не менше ніж шабля, створила наше шляхетство”³. В цей час інтенсивно збирали і публікували пам’ятки старовини, зокрема джерела до історії та культури Польщі. Одним із перших таких видань стало ініційоване Т. Мостовським і опубліковане у Варшаві в 1803–1805 рр. двадцятисемитомне зібрання творів польських авторів XVI–XVII ст. У 1806–1814 рр. С. Б. Лінде за підтримки Ю. Оссолінського опублікував 6 томів “Словника польської мови”⁴.

Провідну роль у науковому русі початку XIX ст. почало відігравати Варшавське товариство друзів науки, створене в 1800 р. за ініціативою С. Солтиса, Т. Чацького, С. Потоцького та ін. На початках існування основною сферою наукових зацікавлень товариства була історія слов’янських народів, їх контакти, взаємовпливи⁵. Серед його перших учасників (200 осіб) був також Ю. Оссолінський.

Народився він у родинному маєтку с. Воля Мелецька (Сандомирське воєводство) в 1748 р. Освіту здобув у Варшавській єзуїтській школі. У цей час він особливо зацікавився книгою і художнім словом. Бував при королівському дворі, мав доступ до монаршої книгозбірні. У молодому віці почав писати драматичні твори та поезію. Протягом 1786–1790 рр. Ю. Оссолінський зробив низку ознайомчих подорожей країнами Європи. Це дозволило йому нав’язати численні та різноманітні наукові контакти.

У 1790–1793 рр. Ю. Оссолінський був у складі делегації тих польських національних і громадських діячів, які пропонували австрійському імператорові деякі проекти реформ. Після поразки національно-визвольного повстання під проводом Т. Костюшка, Ю. Оссолінський почав цілеспрямовано займатися науковою роботою, купував книги, колекціонував картини, формував нумізматичну колекцію. Почасті він скуповував цілі бібліотечні збірки колишніх

галицьких монастирів, ліквідованих унаслідок йосифінських реформ⁶. Університетська бібліотека у Львові, куди було наказано звозити всі чернечі книгозбірні, вибрала для себе лише близько 10 000 книг, а решту, понад 30 000, виставили на продаж. Активними учасниками цих торгів, стали польські інтелектуали, зокрема Т. Чацький та Ю. Оссолінський⁷. З цього приводу Йоахім Лелевель писав: “Гарний був цей запал до збирання книг і бібліотек, в якому рівних не було Чацькому і Оссолінському”⁸. Дослідники згадують різноманітні засоби, за допомогою яких книги потрапляли в книгозбірню вченого. В переліку, окрім купівлі, обміну, перепису книги, позики і подарунків, згадані й крадіжки, що було частим явищем того часу⁹.

Станом на 1794 р. книгозбірня Ю. Оссолінського була вже настільки великою, що для її впорядкування він прийняв на роботу С. Б. Лінде¹⁰. Обидва вчені старанно впорядковували бібліотеку, звозили книги з найрізноманітніших куточків Польщі: вони шукали книги в костелах і монастирях, на горищах і в підвалах шляхетських дворів. Разом з С. Б. Лінде їздив священник Є. Юшинський, також знааний бібліофіл і письменник¹¹.

Найкращим засобом поповнення бібліотеки була купівля на аукціонах. Жодна ліцитація у Відні, Кракові чи Львові не обходилась без представника Ю. Оссолінського. Наприклад, у 1800 р. на краківському аукціоні, де виставлялась збірка каноніка Островського (налічувала 6 222 друки, 1 272 рукописи та 69 карт), С. Б. Лінде купив для вченого 408 книг і 27 рукописів. На цих торгах він був першим щодо кількості купленої польської літератури та другим – за загальною кількістю придбаних книг¹².

Першим, хто користав з науковою метою із бібліотеки Ю. Оссолінського, став С. Б. Лінде. Збираючи для свого “Словника польської мови” необхідні матеріали, він писав: “Я мав що читати, з чого робити виписки... Заохочував мене до праці граф своїм прикладом, читаючи і виписуючи разом зі мною. У книжках з його бібліотеки є підкреслення, звідки ми робили виписки ...”¹³.

Поступове нагромадження літератури, збільшення книжкового фонду у бібліотеці спричинилося до витворення бібліофілом ідеї всезагального доступу до неї науковців та широкого загалу. Зокрема, він напрацьовував створення бібліотечної фундації, що мала б працювати на благо слов’янської науки, зокрема польського народу. На такі думки його нашттовхнула участь у Варшавському товаристві друзів науки, в друкованому органі якого він опублікував чотири праці про початки слов’янства, а також про загальний стан розвитку культури в країні¹⁴.

Тоді ж виникали перші фундації, що створювалися з метою порятунку історичних пам’яток. Яскравим зразком такої діяльності є організація знаною філантропкою І. Чарторийською в Пулавах книгозбірні для зберігання пам’яток історії і мистецтва, рукописів і старовинних книг. Так, їй вдалося зосередити чималу кількість літератури, рукописів та творів мистецтва¹⁵. В 1817 р., після смерті відомого освітнього діяча та історика Т. Чацького, до цієї книгозбірні ввійшла колекція рукописів з бібліотеки діяча¹⁶.

Серед найбільших книгозбірень доречно назвати інституцію С. Замойського у Варшаві, бібліотеку Я. Павліковського в Медиці¹⁷, малознаного львівського колекціонера С. Вроновського, вченого Й. Хрептовіча та ін.¹⁸ Відомими збирачами старовини були громадський діяч Т. Дзялинський, мандрівник, історик і письменник Я. Потоцький, учений А. Сапега тощо¹⁹.

Як видно, Ю. Оссолінський не був оригінальним у своєму бажанні створити бібліотеку задля врятування історичних пам'яток минулого. Однак він, чи не єдиний, прагнув створити фундацію, яка мала б існувати завжди, незалежно від політичних, економічних чи інших обставин.

Уперше задум Ю. Оссолінського створити народну бібліотеку знайшов відображення у листі до А. Стадніцького в 1800 р. Тоді він, дякуючи за обіцянку подарувати книги, писав: “Маю честь подякувати йому за те, що обіцяв мою бібліотеку, можливо національну, збагатити своїми творами. Я був би радий, щоб вона була якомога повнішою, адже хочу з дозволу двору створити фундацію для краю, щоб донести це все до нащадків”²⁰. Переслідуючи таку шляхетну мету, Ю. Оссолінський поступово почав змінювати характер бібліотеки, оскільки спочатку основу книгозбірні становили слов'янські друки, та поступово вона ставала бібліотекою патріотичної літератури.

Бібліофільська пасія вченого не була манією, а політикою, яка спрямовувалась на збереження польської літератури, джерел до вивчення історії рідного краю. В його книжковій колекції домінували не серії чи багато оздоблені книги, а рідкісні видання, цінні для вивчення історії, літератури та культури Польщі.

Ю. Оссолінський був не єдиним бібліофілом у своїй родині. Багаті бібліотеки мали його батько Міхал Оссолінський, а також коронний підскарбій Францішек Максиміліян і дядько, підліський воєвода Юзеф Францішек Салезі. Зважаючи на родинну любов до книги, в пошуках одностороннього створення публічної народної бібліотеки, бібліофіл знайшов партнерів саме у родинному колі. Свій бібліотечний проєкт він готував разом із своїм дядьком, уже згаданим Юзефом Францішком Салезі. Однак, він не був втілений в життя, оскільки Ю. Салезі помер. Після цього вчений планував передати свою книгозбірню під опіку краківського магістрату або розмістити її в Тарнові. Проте випадок продиктував інший варіант втілення цієї ідеї.

Зважаючи на те, що Ю. Оссолінський не мав безпосередніх нащадків, він планував забезпечити свою книгозбірню, що мала стати народною. Єдиним способом збереження своєї бібліотеки вчений вважав поєднання своєї бібліотеки з якоюсь нерозірваною приватною власністю. У польській юридично-економічній традиції такою власністю були майорати, тобто ординації, статuti яких не дозволяли ділити маєток, розпродувати його чи грабувати, за будь-яких умов. Найвідповіднішим майоратом бібліофіл вважав ординацію бібліофіла і власника бібліотеки С. Замойського.

Спочатку вчений планував заснувати свою фундацію в Замості. Після шестирічної переписки між С. Замойським, ординатом подільських земель,

опікуном колишньої Замойської академії, та Ю. Оссолінським, було досягнуто певних домовленостей, навіть опрацьовано статут майбутньої установи²¹.

Відтак 17 серпня 1804 р. було підписано угоду між ординатом і науковцем. Відповідно до неї після смерті Ю. Оссолінського всі його книги, рукописи, колекції медальйонів і т. ін. переходили під опіку ордината. Бібліотека науковця мала бути частиною ординації, а в випадку, коли вона перестане діяти, то книгозбірня має стати власністю народу, а тому має бути підпорядкована тогочасній владі. Також в угоді зазначалося, що бібліофіл виділяє 160 000 польських злотих на закупівлю сіл поблизу Замостя, прибутки з яких мали б йти на утримання бібліотеки²².

Оскільки в 1809 р. Замостя за умовами Шенбруннського миру увійшло до складу Варшавського князівства, реалізація проєкту Ю. Оссолінського, який вже підписав австрійський імператор, не відбулась. Тоді учений спробував заснувати фундацію в Тарнові, підготував статут. Проте й цей задум не був втілений у життя.

У 1809 р. Ю. Оссолінський став директором Надвірної бібліотеки у Відні. На цій посаді постійно дбав про поповнення столичної книгозбірні. Незважаючи на те, що багато часу приділяв державній роботі, він не залишав ідеї створення публічної бібліотеки із власної книгозбірні та продовжував дбати про її розширення. У одному з листів до свого помічника С. Б. Лінде він писав, що бібліотека у Відні вже займає цілий будинок і плюс до того, сюди постійно приходять паки з книгами²³.

У дослідженнях про науковця завжди акцентується на тому, що придбання ним книг не було випадковим. Ю. Оссолінський завжди ретельно готувався до закупівлі як добрий знавець книг. У рукописах зустрічаємо його численні нотатки, виписки з картотек різноманітних бібліотек, аукціонів та книгарень. Бібліографічні тексти вказують на величезну працю, якою вчений намагався досягнути знання про книжку. Збережені серед документів Ю. Оссолінського каталоги книгарень з 1826 р. (500 каталогів) свідчать про те, що він пильно стежив за книжковим ринком і орієнтувався з приводу того де і що можна було купити. Його добре знали книгарі Відня, Кракова, Львова, Варшави, Вільна. Також серед документів містяться особисті прохання до книгарів повідомляти про бібліофільські новинки²⁴.

Низка дослідників наголошує на тому, що Ю. Оссолінський не втрачав жодної нагоди, щоб поповнити свою бібліотеку. Наприклад, користаючись із того, що його бібліотекар Й. Сигерт перебував у своїх батьків у Олеську, вислав до нього два списки з назвами книг, щоб він пошукав їх в околицях. Коли прийшов лист, то підопічний вченого вже поїхав, тому вітчим бібліотекаря разом із місцевим парохом здійснили їх пошук²⁵. Двоюрідний брат Ю. Оссолінського, копживніцький ксьондз Бенедикт Тшебінський, допомагав йому в переговорах зі священниками і монахами²⁶.

Неодноразово Ю. Оссолінському у придбанні цікавих рукописів допомагав архіваріус Й. Вісліцький, який під своєю опікою мав книги та друки, що дарували Кракову: до 1817 р. вони зберігалися у вежі ратуші бібліотеки князя В. Ланцуцького.²⁷

Вчений-славист Є. Копітар, який при допомозі Ю. Оссолінського отримав посаду скриптора в Надвірній бібліотеці, також допомагав бібліофілові у комплектуванні бібліотеки. Він сприяв підтримці його контактів із відомими славистами, привозив листи від різних науковців, часто визначав потребу в тій чи іншій книжці. Слід сказати, що Є.Копітар був не єдиним, хто виступав посередником під час обміну книгами. Проте він виявився найактивнішим соратником Ю. Оссолінського в такому виді діяльності. За його посередництвом у книгозбірню потрапляли празькі видання, зокрема праці Й. Добровського. Є. Копітар дуже цинив бібліотеку Ю.Оссолінського для славистичних студій, добре її знав. Тому не дивним є той факт, що під час виконання заповіту Ю. Оссолінського саме його від імені Надвірної бібліотеки призначили членом комісії щодо книгозбірні покійного вченого²⁸.

Чимало книг і рукописів Ю.Оссолінський отримував як подарунки від А. Чарторійського, Т. Чацького, М. Юшинського, А. Стадніцького та ін. Е. Куропатінський з Тарновця навіть дозволив Ю. Оссолінському брати із своєї книгозбірні все, що йому заманеться²⁹. Всі польські студенти, які вчилися у Відні, висловлювали йому свою повагу через дарування різних книжок³⁰.

У 1812 р. його надбаннями користувалася значна кількість науковців, серед яких Є. Копітар, який цього року брав з книгозбірні 9 книг, а також рукописи. Серед останніх були витяги Ю. Оссолінського із щоденника Яна Потоцького³¹. Також з книгозбірні Ю. Оссолінського користали Ю. Злобницький, професор чеської мови у Віденському університеті, В. Дуріх, чеський славист і автор “Бібліотеки слов’янської”, Й. Волтігі, видавець іллірійського словника, Хербіц бібліотекар з Терезіанської книгозбірні у Відні, Й.Х. Енгель історик слов’янщини, Т. Доллінер, професор права та ін. У Ю. Оссолінського неодноразово з науковою метою бували польські дослідники слов’янської історії Я. Потоцький і А. Сапега³².

У 1813 р. за посередництвом краківського книгаря Амбросія Грабовського Ю. Оссолінський познайомився із професором Краківського університету і директором його бібліотеки Є. С. Бандтке. Той користувався книгозбірнею Ю. Оссолінського під час написання своїх наукових досліджень, а взаємін допомагав йому в справі публікації першого тому його “Відомостей історично-критичних”. Це була, по-суті, перша в історії Польщі біо-бібліографія³³.

Також цей вчений своєрідним дещо способом допомагав комплектувати бібліофілу його книгозбірню. Є. С. Бандтке переписував для Ю. Оссолінського листи Я. Длугоша. Той, у свою чергу, – книгу С. Бежановського “*Annales foundationis Petricionae*”. Переписаними текстами вони обмінювались сім років³⁴. У світлі таких дій книгар А. Грабовський, який знав їх обох, писав про їхню

скупість, особливо Ю. Оссолінського: “Не любив граф Оссолінський набувати творів найрідкісніших чи таких, що не було в його колекції, оскільки за такі треба було багато платити. Він чекав випадку, за якого він зможе отримати їх як подарунок”³⁵.

Немає жодних підстав називати вченого скупим, оскільки він не шкодував коштів для підтримки різних задумів, що сприяли піднесенню рівня культури. Ю. Оссолінський розумів необхідність створити осередок польської культури, оскільки в цей час спостерігалось певне онімечення краю, що було викликане інтеграційною та централізаторською політикою Ф. К. Меттерніха. Він підтримував різноманітні проєкти. Серед них було створення німецького наукового товариства у 1817 р., за умови, що певну користь від цього отримають польські науковці. Ю. Оссолінський підготував інструкцію для професора польської мови і літератури на час відновлення у Львові університету³⁶. Вчений обіцяв також видати граматику старослов’янської мови Й. Добровського³⁷.

Проте його основною справою завжди залишалась робота над творенням бібліотеки. “Здавна ношу у серці і думках ідею, щоб залишити після себе для свого народу пам’ять. Зараз мій вік змушує мене поспішити з реалізацією проєкту, що досі не вдавалось здійснити через мої особисті чи публічні причини. Моєю метою є не лише створення бібліотеки, а ще й організація при ній літературного товариства, а також видавництва його часопису-щоденника. ... Бог бачить, що моє єдине бажання бути корисним і по смерті для мого народу. Мені йдеться про бібліотеку, як про доньку на виданні, за долю якої я хотів би бути спокійним. Змилось над моїми проханнями і поспіши мої справи”³⁸, – писав Ю. Оссолінський 29 березня 1815 р. до свого розпорядника Й. Дзежковського.

Своє бачення бібліотеки Ю. Оссолінський виклав у документі “Установлення родинної публічної бібліотеки під назвою Оссолінеум у Львові”³⁹. Цей документ викликає зацікавлення тим, що вчений виклав мотиви створення бібліотеки, думки з приводу того, як вона має функціонувати, а також ряд ноу-гау у бібліотекарстві. Нова річ у польському бібліотекарстві – встановлення стипендійних фондів для майбутніх бібліотекарів. У зв’язку з цим на директора бібліотеки і його заступника покладалися нові обов’язки – навчання стипендістів та читання лекцій з історії польської літератури і бібліографії⁴⁰. Таким чином, бібліофіл перший в історії польського бібліотекарства подумав про систематичний вишкіл кандидатів на посаду бібліотекаря. Друг Ю. Оссолінського С. Дунін-Борковський на основі його вказівок написав перший на польських землях підручник з бібліотекарства – “Про обов’язки бібліотекаря” (“O obowiązkach bibliotekarza. Rzecz napisana w r. 1827 z powodu uporządkować i otworzyć się mającej Biblioteki im. Ossolińskich”). Lwów, 1829)⁴¹.

До кандидатів на посади кустоша бібліотеки були жорсткі вимоги. Зокрема, бралися до уваги диплом, кваліфікація, знання чотирьох мов (польської, латинської, німецької, французької), високий професіоналізм, особиста культура, такт, щирість, ввічливість⁴².

Намір створення бібліотеки почав втілюватися в життя в 1817 р. Вже 26 березня Ю. Оссолінський придбав на аукціоні у Львові будівлю колишнього костелу взутих кармеліток, який уряд заклав у 1782 р. Вона планувалася під приміщення майбутньої бібліотеки.

Дня 8 травня імператор затвердив статутний і фундаційний акти для інституту, що мав стати осередком для дослідження польської і слов'янської історії і літератури⁴³. За ініціативою одного з найщедріших меценатів польської культури, бібліофіла і письменника А. Росцішевського в 1820–1823 рр. збирали кошти для виготовлення медальйону, що мав вшанувати фундатора “Оссолінеуму”⁴⁴.

Знаковою подією в житті “Оссолінеуму” стало підписання в 1823 р. договору з князем Г. Любомирським про долучення до фундації його зібрань. Паралельно тривала активна перебудова та реставрація будинку, де мали зосередитись книжкові зібрання⁴⁵. Згодом будівля монастиря була перебудована і сучасного вигляду набула вже в другій чверті XIX ст.

У 1823 р. Ю. Оссолінський осліп, але до кінця свого життя займався справами своєї фундації. У листі, датованому 25 лютого 1826 р., він писав про намір створення спеціального часопису і заснування друкарні. Проте ці плани були реалізовані значно пізніше. Відтак 17 березня 1826 р. Ю. Оссолінський помер у Відні, де й був похований. Невдовзі цвинтар ліквідували, а могила виявилась втраченою⁴⁶.

Наукова діяльність Ю. Оссолінського була високо оцінена. Він був дійсним і почесним членом низки академій і наукових товариств: Товариства друзів наук у Варшаві (1800), наукового товариства у Гетінгені (1808), Наукового товариства у Празі (1809), цесарської академії вільних мистецтв у Відні (1812), Краківського університету (1816), імператорського Віленського університету (1817), цесарсько-королівського господарського товариства у Відні (1818), цесарсько-королівського Моравсько-Сілезького товариства для підтримки сільського господарства і краєзнавства (1824), Чеського музею у Празі (1825). У 1820 р. учений отримав від Львівського університету титул доктора *honoris causa*⁴⁷. Діяльність бібліофіла оцінила тогочасна влада: був таємним радником імператора, командором ордена Св. Стефана, маршалком та охмістром коронного королівства Галіції і Лодомерії⁴⁸.

За заповітом зібрані ним книги, рукописи, збірки гравюр і карт у 1827 р. перевезли до Львова⁴⁹. Першим офіційним бібліотекарем став М. Михайлович, професор польської словесності Львівського університету.

Отже, головна справа життя і праці Ю. Оссолінського створювалася протягом тривалого періоду за несприятливих політичних умов та різноманітних тенденцій соціокультурного життя.

OSSOLINSKY NATIONAL INSTITUTE IN LVIV: CREATION PRECONDITIONS

Hanna HOSHKO, Mykhailo KRIL
Ivan Franko National University of Lviv,
Department of History of Central and Eastern Europe

The article covers the preconditions of the creation of Ossolinsky National Institute in Lviv. The authors attract attention to the spread of Enlightenment and Romanticism ideas in Galicia and to the place of book among Polish intellectual. They showed the realization of idea of the first public library in Lviv.

Key words: Enlightenment, Romanticism, Galicia, Lviv, library, Ossolinsky National Institute.

¹ *Fischer A.* Zakład Narodowy imienia Ossolińskich 1817–1917 / A. Fischer – Lwów, 1917; Kosiński J. Księgozbiór Józefa Maksymiliana Ossolińskiego / J. Kosiński // Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1970. – T. 6.

² *Fischer A.* Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. – S. 9–11.

³ Memorjał w sprawie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – Lwów, 1924. – S. 1.

⁴ *Bujak F.* Rozwój nauki polskiej w latach 1800–1880 / F. Bujak // Nauka polska. – Warszawa, 1932. – T. 15. – S. 208.

⁵ *Ibid.* – S. 218.

⁶ *Gubrynowicz B.* Józef Maksymilian Ossoliński. Człowiek i pisarz / B. Gubrynowicz – Lwów, 1928. – S. 3–56.

⁷ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. Szkis biograficzny / W. Jabłońska – Wrocław, 1967. – S. 70

⁸ *Kosiński J.* Księgozbiór Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. – S. 75.

⁹ *Ibid.* – S. 72.

¹⁰ *Fischer A.* Zasluga Józefa Maksymiliana Ossolińskiego (Odczyt wygłoszony w Towarzystwie Historii w setną rocznicę założenia zakładu) / A. Fisher // Kwartalnik historycznó. – T. XXXIII. – S. 46.

¹¹ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 71.

¹² *Ibid.* – S. 75.

¹³ *Ibid.* – S. 79.

¹⁴ *Fischer A.* Zasluga Józefa Maksymiliana. – S. 47.

¹⁵ *Bujak F.* Rozwój nauki polskiej w latach 1800–1880. – S. 206.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Memorjał w sprawie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – S. 4.

¹⁸ *Kosiński J.* Księgozbiór Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. – S. 81.

¹⁹ *Bujak F.* Rozwój nauki polskiej ... – S. 207.

²⁰ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 97.

²¹ *Horodyski B.* Jak miało powstać Ossolineum w Zamościu. Odb. z “Teki Zamojskiej” / B. Horodyski – 1938. – S. 3-8.

²² Ustawy Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. – Lwów, 1935. – S. 1-5

²³ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 36.

²⁴ *Ibid.* – S. 76.

²⁵ *Gruszczyńska Cz.* Biblioteczne trudy Józefa Maksymiliana Ossolińskiego / Cz. Gruszczyńska // Roczniki biblioteczne. – Wrocław; Warszawa, 1963. – R. 7. – Z. 1-2. – S. 164.

²⁶ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 72.

- ²⁷ Ibid. – S. 74.
- ²⁸ *Ōyszowski K.* Kopitar a Ossolineum / *K. Ōyszowski* // *Slavia*.– 1928. – Seš. 1. – S. 132.
- ²⁹ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 77.
- ³⁰ Ibid. – S. 76.
- ³¹ *Ōyszowski K.* Kopitar a Ossolineum. – S. 129.
- ³² *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 84.
- ³³ *Ergetowski R., Skura A.* Józef Maksymilian Ossoliński i Jerzy Samuel Bandtkie – dzieje przyjaźni // *Biuletyn biblioteki Jagiellońskiej*. – 1970. – S. 40.
- ³⁴ Ibid. – S. 43.
- ³⁵ Ibid.
- ³⁶ *Fischer A.* Zasługa Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. – S. 45.
- ³⁷ *Ōyszowski K.* Kopitar a Ossolineum. – S. 129.
- ³⁸ Цит. за: *Fischer A.* Zasługa Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. – S. 47.
- ³⁹ Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich ustawy, przywileje i rzeczy dziejów jego dotyczące zebrał i wydał Bruchnalski W. – Lwów, 1928. – S. 43–46.
- ⁴⁰ Ibid.
- ⁴¹ *Gruszczyńska Cz.* Biblioteczne trudy. – S. 173.
- ⁴² Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich ustawy, przywileje i rzeczy . – S. 228.
- ⁴³ *Fischer A.* Zasługa Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. – S. 49.
- ⁴⁴ *Bruchnalski W.* Medal wybity na pamiątkę wielkodusznego założycielai fundatora Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich we Lwowie / *W. Bruchnalski* – Bydgoszcz, 1933; *Lewandowska-Jaraczewska I.* Adam Junosza Rocęciszewski (1774–1844) / *I. Lewandowska-Jaraczewska* // *Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich*. – T. VII. – S. 87–117.
- ⁴⁵ *Fischer A.* Zasługa Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. – S. 49.
- ⁴⁶ Ibid. – S. 50.
- ⁴⁷ *Wurzbach C.* Das Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich / *C. Wurzbach* – Wien, 1870. – T. 21. – S. 118.
- ⁴⁸ *Jabłońska W.* Józef Maksymilian Ossoliński. – S. 94.
- ⁴⁹ Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich ustawy, przywileje i rzeczy . – S. 73.